

Volume IV (2018)

Anonymus, Foedus Pisanensis cum Saladino

**Anonymus, Salâhaddin Eyyûbî ile Pisalıların
Anlaşması**

Çeviren: Özge BOZKURTOĞLU ÖZCAN

*Libri: Kitap Tanıtımı, Eleştiri ve Çeviri Dergisi'*nde bulunan içeriklerin tümü kullanıcılara açık, serbestçe/ücretsiz "açık erişimli" bir dergidir. Kullanıcılar, yayıncıdan ve yazar(lar)dan izin almaksızın, dergideki kitap tanıtımlarını, eleştirileri ve çevirileri tam metin olarak okuyabilir, indirebilir, dağıtabilir, çıktısını alabilir ve kaynak göstererek bağlantı verebilir.

Libri, uluslararası hakemli elektronik (online) bir dergi olup değerlendirme süreci biten kitap tanıtımları, eleştiriler ve çeviriler derginin web sitesinde (libridergi.org) yıl boyunca ilgili sayının içinde (Volume IV: Ocak-Aralık 2018) yayımlanır. Aralık ayı sonunda ilgili yıla ait sayı tamamlanır.

Dergide yayımlanan eserlerin sorumluluğu yazarlarına aittir.

Atıf Düzeni: Anonymus, *Salâhaddin Eyyûbî ile Pisalıların Anlaşması*. Çev. Ö. Bozkurt-
oğlu-Özcan. *Libri* IV (2018) 235-249. DOI: 10.20480/lbr.201831

Geliş Tarihi: 16.05.2018 | Kabul Tarihi: 19.08.2018

Elektronik Yayın Tarihi: 13.09.2018

Editörya: Phaselis Research Project
www.libridergi.org

Salâhaddin Eyyûbî ile Pisalıların Anlaşması

Çeviren Özge BOZKURTOĞLU ÖZCAN*

Sultan Salâhaddîn Yûsuf b. Eyyûb 532 (M. 1137/38) yılında Tikrît'te dünyaya geldiğinde Haçlılar yaklaşık kırk yıldır Ortadoğu'da bulunuyorlardı¹. Suriye-Filistin sahil şeridinde hâkimiyet kurmanın yanı sıra Urfa (Edessa) ve Antakya'da kurdukları siyasi birlikler ile Anadolu'da da varlık gösteriyorlardı. Dolayısıyla Salâhaddîn Eyyûbî Haçlılar çağının tam ortasında doğup büyümüş ve kariyeri büyük oranda Hristiyanlara karşı verdiği mücadele ekseninde şekillenmiştir. Amcası Esedüddin Şirkûh el-Mansur ile birlikte Nureddin Mahmud Zengî'nin hizmetine girmiştir. Şirkûh'un yanında Fâtımî Devleti'nin iç karışıklığına yönelik bir hamle olarak 1169 yılında düzenlenen Mısır seferlerinde ön plana çıkmayı başarmıştır².

Fâtımî Vezirliği'ni ele geçiren Salâhaddîn Eyyûbî 1171 yılında Mısır'da hilâfet alâmeti olan hutbeyi Abbasi Halifesi adına okuttuğunda aynı zamanda kendini Sünni İslâm'ın hamisi de ilan etmiştir³. 1187 yılındaki Hittîn Savaşı'nda ise Haçlılara başlarına gelebilecek en büyük felaketi yaşatmıştır. Kudüs'ü ele geçirmekle kalmayıp, Kudüs Kralı'nı esir almış ve Hristiyanlar için kutsal bir emanet olan Gerçek Haçı da ele geçirmiştir⁴. Bu olay Salâhaddîn'in ününe ün katmış; öyle ki Hittîn yenilgisinin ardından 1189 yılında düzenlenen Üçüncü Haçlı Seferine katılmayanlardan, seferi desteklemek adına toplanan vergiye *Saladinus Vergisi* adı verilmiştir⁵.

* Arş. Gör., Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, Akdeniz Ortaçağ Araştırmaları Anabilim Dalı, Antalya. ozgeozcan@akdeniz.edu.tr

0000-0001-6010-2066

¹ Bahaaddin bin-Şeddat Nevâdir, 39.

² Şeşen 1992, 337.

³ Lyons-Jackson 1997, 47.

⁴ İmad ad- Din al- İsfahani fethü'l kussî, 29.

⁵ Coureas 2005, 139.

Bununla birlikte yaşam, hiçbir zaman olmadığı gibi o zaman da savaştan ibaret değildi. Birbirleriyle sürekli temas halinde bulunan Hristiyanlar ve Müslümanlar o sırada hangi tarafın üstün güç olduğu fark etmeksizin birbirleriyle ticaret yapıyorlardı. XIII. yüzyılda Müslümanlar ile ticaret yapmayı yasaklayan papalık ambargosuna rağmen Hristiyanlar ile Müslümanlar arasındaki ticaret Kıbrıs üzerinden devam etmiştir. Bu doğrultuda özellikle Mısır'ı büyük bir zenginlik kaynağı olarak gören Venedik, Ceneviz, Pisa gibi İtalyan Şehir Devletleri bu coğrafyadan büyük kazançlar elde etmişlerdir.

Bu çalışma kapsamında Türkçe tercümesi yapılan antlaşma metni 1174 yılında Pisa Elçisi Aldebrandus aracılığında Salâhaddîn Eyyûbî ile yapılan ticaret anlaşmasının metnidir. Maddelerde yer alan bilgiler çeşitli eserlerde kullanılmış olmakla beraber⁶ tam metin halinde bir Türkçe tercümesi mevcut değildir. Latince kaynak metin Michele Amari'nin (1806-1889) *Diplomi arabi del Reale Archivio Fiorentino originale con la traduzione letterale e illustrazioni* (Floransa Kraliyet Arşivi'ndeki Arap Vesikaları. Aslı metin ile tam tercüme ve resimler) adlı eserinde yer alan edisyonundan alınmıştır. Genç yaşta siyasete atılan Amari, doğduğu yer olan Sicilya'nın İtalya'dan ayrılması ve bağımsız olması için uğraş vermiştir. Sicilya'nın bakımsız, küçük bir ada olmaktan ziyade pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış önemli bir ada olduğunu öğrenerek çalışmalarını bu yöne kaydırmıştır. İtalyan arşivlerine inip buradaki Arap ülkelerinden gelmiş olan vesikaları inceleyip yayımlayarak bu alanda öncü olmuştur⁷. Antlaşmanın tercüme edilmesindeki amaç 12. yüzyıldaki Müslüman-Hristiyan ticari ilişkilerine, diplomasi diline, anlaşma şartlarına, dönemin ticari metallerine ışık tutabilmektir. Anlaşma hükümleri Pisalılarla Müslümanlar arasında yapılan ticaretin her iki taraf açısından da önem arz ettiğini göstermektedir. Nitekim ticari hükümlerin yanı sıra Pisalıların toplum içerisinde de rahatsız edilmeden yer almalarını güvence altına almaya yönelik hükümler iki taraf arasındaki ticari münasebetlerin uzun vadeli ve sürdürülebilir olmasına verilen önemi ifade etmektedir.

⁶ Heyd 2000, 444-445.

⁷ Şakiroğlu 1989, 559.

Foedus Pisanensis cum Saladino
Salâhaddin Eyyûbî ile Pisalıların Anlaşması

Çeviren: Özge BOZKURTOĞLU ÖZCAN

FOEDUS PISANENSIS CUM SALADINO

In nomine Domini, pius et misericors.

Hoc est exemplum de conventu quod fecit rex Babilonie, idest Saladinus, ad comunem Pise per manus Aldeprandi, qui fuit interpres illo messaticus consulis Pisanensis. Ista sunt signa quod rex Saladinus fecit ad similitudinem.

In gratia Dei me confido.

Ista sunt signa translata, et fuit observata mea precepta, sicut lictera mea testificant. Ego rex Saladinus ita dico, et toto meo regno firmissime teneat, et caveant omnes meo regno ne deficiant mea precepta, sed omnes teneant sicut carta mea testificant, sed omnes meo convento firmissime guardatu et tenuu, et mea carta sit firma in manibus Pisanis. Et interpres illo, quando ego rex Saladinus feci hanc cartam et hoc conventum anni Domini nostri Ihesu Christi MC septuaginta quatuor, et a Propheta eorum Macomettus anni DLX novem quando venit ad nostra curia, que est magna et mirabilis et iusticialis, Aldeprandus miles, messaticus magnus, consul Pisanensis, aduxit secum litteras de eorum consulatu; et verbo de ore eius audivimus, et nos congnavimus in litteras suas et in verbo eius, quod illi desiderabant habere amorem nostrum, et nos obedire et precepta nostra, et venire in terra nostra sicut consuetudinem antea habebant. Et nos congnavimus per litteras et per verba, quod audivimus ab illo messatico, quod ille venit per consulis et per totam comunem Pise, et lingua eius lingua eorum, et manus eius manus eorum, et quodcumque ego rex Saladinus faceret cum eo, omnia factum fiet. Et postquam congnavimus quod ille venit per totam comunem et per consulis, coram omnibus in curia fecimus eum venire, et inquirimus eum pro qua causa miserunt eum consulis et totam comunem; et quid nobis querit, ut nos possimus respondere eis talem verbum, ut fiat nobis honor, et illorum pariter, et pacem et amorem fiat nobis et illis.

SALÂHADDÎN EYYÛBÎ İLE PİSALILARIN ANLAŞMASI

Dindar ve merhametli Efendimiz adına.

İşbu [metin] Babil Kralının, yani Saladinus'un Pisa komünü ile Pisalıların konsülünün aracı olarak yolladığı Aldeprandus'un eliyle yaptığı görüşmenin [içeriğinin] bir nüshasıdır. Bu imzalar Saladinus'un attığı imzaların aynısıdır.

Tanrı'nın lütfuyla kendimden eminim.

Bunlar aktarılmış imzalardır ve yazdıklarımın tanıklığına göre hükmüme itaat edildi. [buna] tanıklık ederken, hükümlerim de gözlemci oldular. Ben Kral Saladinus, bu minval üzere derim ki, son derece sağlam hükümdarlığım süregelsin ve herkes hükümlerimin dışına çıkmaktan çekinsin, aksine [buyruklarımı] buyruklarımı muhafaza etsin; ancak fermanımın ilan ettiği gibi herkes [onları] muhafaza etsin; ancak herkes korunması ve ele geçirilmesi son derece zor olan benim birliğimle birlikte [olsun] ve benim fermanım Pisalıların elinde güvende olsun. Ve ben Kral Saladinus, Efendimiz İhesu'nun 1174¹ yılında ve onların Peygamberi Macomettus'un 576 yılında, aracıyla işbu anlaşmayı ve bu görüşmeyi yaptığımda ve o bizim büyük, ihtişamlı ve adil divanımıza geldiğinde; asker, büyük haberci, Pisalıların konsülü Aldeprandus beraberinde konsüllüğünden mektup getirdi ve biz onun ağzından çıkan söze kulak veriyoruz ve biz onun mektubunda[n] ve sözünde[n] onların istedikleri şeyin bizim dostluğumuza nail olmak ve bizi ve hükümlerimizi iştirmek ve topraklarımıza tıpkı önceden alışkın oldukları gibi gelmek olduğunu biliyoruz. Ve bu mektuptan ve bu elçiden duyduğumuz sözlerden biliyoruz ki o, konsülün ve bütün Pisa komününün aracılığıyla gelmiştir; onun dili onların dili, onun eli onların elidir ve ben Kral Saladinus [olarak] onunla her ne yaparsam, hepsi anlaşma sayılacaktır. Ve onun bütün komün ve konsül aracılığıyla geldiğini öğrendikten sonra ona aynı sözlerle cevap verebilelim; hem bizim ve hem de aynı şekilde onların onuru olsun ve barış ile sevgi, biz ve onlar için olsun diye divandaki herkesin huzurunda onu getirdik ve ona konsül ve bütün komün tarafından ne amaçla gönderildiğini, bizden ne istediğini sorduk.

Et ille respondit tali verba, qualis nos dicimus, vobis, et responsum qualem nos dedimus eis. Et firmavimus ista omnia per cartam quod illi debebant habere in manibus, et illa carta fuisset testes inter nos et illi, et per omnia credita de conventiones quod nos habemus cum illis. Et si aliquid defecisset, ego rex Saladinus ab illis et illis ad me, nos debemus revertere ad testem cartam propter longa tempora quod honores non retinet in corde: et ista sunt causa casa (sic) quod placuit querere messaticus per lo comune propter mercatores qui in terra nostra veniunt et adducunt merces, qui dedit (sic) dare derictum, et per preces quod nobis fecerunt de omnes res, quas aducunt que ad curia se faciunt, illi non debent vendere, ad aliam curia debent emere. Et de ista omnia, quod est lignum et ferrum et pice, solebant de centinario lib. XVIII f., propter preces quod nobis fecerunt, constituimus eos ad lib. X pro centenario, et grana XX pro centenario, nec plus nec minus; et alias merces quod se vendent in duana, debent dare derictum sicut antea fuit. Et super hec debemus eius facere amorem, et debemus guardare causas eorum magnas et parvas; et facere debemus eis pacare omnia eorum pecunia cum bene et cum amore; et ad nullus servientem duane non debent dare aliquid, nec ad magnus servientem nec ad parvus; et nullum tortum non debent habere nec recipere, et nulla eorum merces non se debent expretiare ut minus se venderet. Et quando facient rationem de navis eorum et de alia eorum causa, non debent eis superponere aliquid, nisi quod iustum est; et non debent eos alicuius extorbare de factis eorum unde damnum patiant. Et quando veniunt in tempore collandi, non debent retinere nec velas, nec timones, nec nulla causa de navis eorum; et non debent aprehendere aliquid nec guardianus de duana, nec circatores, nec illi qui cum varca servunt, nisi quod dixerunt antiqui mercatores christiani vel duna (sic) quod dixerit per fideles garantitia. Et de hoc quod illi me preces fecerunt, de cantaru qui erat superfluum, ego donavi eos propter preces messatico, et propter quod de nobis laudes fecissent quia in terra nostra magnam iusticiam habemus et facimus. Et fecerunt nobis prcccs, ut nos vecissemus eos emendare fundico propter eorum causa, ut salva fuissent et persone eorum.

Ve o bize bizim size cevap verdiğimiz şekilde ve bizim ona verdiğimiz [tarzda]; aynı sözlerle cevap verdi. Ve bu anlaşma vasıtasıyla ve anlaşmalardan [doğan] bütün güvenceler aracılığıyla her şeyi güvence altına aldık, [onlar bu anlaşmayı] ellerinde bulundurmakla yükümlüydüler çünkü işbu anlaşma biz ve onlar arasında şahit oldu. Ve şayet ben Kral Saladinus [olarak] onlara ve onlardan bana [yönelik olarak] [anlaşmayı] yerine getirmezse, uzun zaman [dilişi] onuru kalpte muhafaza etmeyeceğinden bu şahit [niteliğindeki] anlaşmadan dönmek durumundayız. Ve [işte] bunlar elçinin komün ve topraklarımızımıza gelip mal getiren ve vergi veren tüccarlar dolayısıyla bizden talepte bulunmaktan memnun olduğu meselelerdir. Ve bizden buldukları talep uyarınca, divana² getirdikleri her şeyi satmak zorunda değillerdir; başka bir divana sunmak durumundadırlar. Ve bütün bunlara [yani], kereste, demir ve zifte ilişkin olarak bizden buldukları talep doğrultusunda, öteden beri 100 libbra³ için 18 florin [olarak yaptıkları ödemeyi] 100'de 10 ve tahıl için 100'de 20 olarak; ne bir eksik ne bir fazla; tayin ediyoruz. Ve divanda satılan emtia için [ise] tıpkı önceden olduğu gibi vergi ödemek durumundadırlar. Ve bunları en iyi şekilde, [karşı tarafın] dostluğu [aracılığıyla] yapmalıyız ve onların büyük küçük meselelerini gözetmeliyiz. Ve her şeyi iyilik ve dostlukla yapmalıyız ve onlara mallarıyla huzur sağlamak durumundayız. Ve ne büyük ne küçük hiçbir hizmet için hiç kimseye vergi ödemek ve hiçbir zararı karşılamak durumunda değillerdir. Ve hiç kimse, az diye, onların mallarını küçümsemecektir. Ve gemileri konusunda ve başka herhangi bir hususta hesaplama yaparlarken başka herhangi biri, haklı bir durum olmadığı sürece, onlara üstün tutulmamalıdır. Ve herhangi birinin meydana gelen zararından dolayı onları anlaşmalarından mahrum bırakmamaları gerekmektedir. Ve denize açılma vaktinde geldiklerinde ne yelken, ne dümen, ne de gemilerinin başka herhangi bir parçasını alıkoyamazlar. Önceki Hristiyan tüccarların daha önce güvenilir [kişiler] aracılığıyla garanti addettiklerine geçersiz demedikleri sürece ne gümrük muhafızı, ne gözcüler ne de küçük tekneler ile hizmet edenler herhangi bir malı alıkoyabilir. Fazla[ılığ] olan kantara ilişkin olarak benden talepte bulduklarında, ben haberci ile [yaptıkları] talep dolayısıyla ve topraklarımızda büyük bir adalete sahip olduğumuz ve bu adaleti tesis ettiğimiz için bizden övgüyle bahsetmeleri sebebiyle onlara verdim. Ve bizden özel durumları sebebiyle, vatandaşları güvende olsun diye *funduklarını*⁴ iyileştirmemizi talep ettiler.

Et similiter fecerunt nobis preces de banio, et nos dedimus eum, et duana debebat omnia pacare pro eos; et in die quando illi ad lavandum issent, nullus extraneus debet ire, et nullum superfluum habere. Et ecclesia, que sunt nobis et nos dedimus, eam habere sicut antea habebant; et quando ad ecclesiam issent, nullam molestiam debent habere, neque per viam, nec intra ecclesiam; et intra ecclesia nulla res debet esse ut verba Dei non possint audire. sicut lex eorum est; et illi possint habere et tenere eorum lex; sicut Dei precepta et lex eorum continet. Et fecerunt nobis preces, quod illi volebant habere in fundico eorum stateram unam ad suas neccsarias faciendas, ut illi possint vendere et emere cum ea; et ita concedimus eis, propter quod nos scimus quia mercatore nec vendunt nec emunt sine iustitiam. Et si ille emunt in aliquam partem aliquam rem, et ad sua statera minuit aliquid; precepta mea ita est ut omnia restaurantur et iusticiam firmissimam habeantur. Et clamaverunt se, quod omnes quod curiam accipiebant, superfluum accipiebant; et minuabant mercatoribus, et merces eorum vilissime tenebant, et sine iusticia tractabantur, et non faciunt esse placabiles sicut iusticia est. Et nos audivimus clamorem eorum, et fecimus iussa talis, ut omnes merces quod nostras accipiebat, quantumcumque valebat deberet acciperet, et non deberet aliquid minueret. Et omnes res quod camera nostra debet accipere, antequam accipiat, debet esse apretiatum, sic ut mercatores clamare se non possent, et libenter donet quod iustum est. Et si nostri baiuli volunt canbiare aliquid cum mercatoribus, per voluntatem mercatores debet esse. Et factum habeo preceptum meis baiulis antea et postea, ut nulla causa de mercatoribus non debet aprehendere, nisi per voluntatem eorum, et non debet facere talem causam cum mercatores, quod possent retineri ; et clamorem facere non possunt, nec possent dicere causas eorum invilata esset, ut illi non possent se clamare de tortum quod illi factum fuisset, nec separare se possunt turbati. Et iussum meum firmissimum factum habeo, ut illi debent esser tractati per magnam iusticiam in preterito et in presente atque futuro. Et inposuerunt nobis preces, ut naves eorum traerent ad terram; et nos inquirimus duana quod deberet; et duana testificabant et unaqueque nave deberet dare

Ve bizden aynı şekilde hamam talep ettiler ve biz onu verdik ve divan onların zorluklarını hafifletmek zorundadır ve onların yıkanmaya gittikleri gün, onlardan başka hiç kimse [hamama] gidemez, [orada] hiçbir taşkınlık olamaz. Onların bizden talep ettikleri ve bizim de onlara verdiğimiz kiliseye ise tıpkı daha önceden sahip oldukları gibi sahip olacaklardır ve onlar kiliseye giderken ne yolda ne de kilisenin içinde hiçbir rahatsızlığa maruz kalmak durumunda olmayacaklardır ve tıpkı kanunları gibi olan Tanrı'nın sözleri duyulabilsin diye kilisenin içinde başka hiçbir şey olmayacaktır. Ve kanunları Tanrı'nın hükümlerini içerdiğinden kanunlarına sahip olup onu gözetebileceklerdir. Ve bizden *funduklarında* ihtiyaç duydukları için onunla alım satım yapabilmek için bir ölçü aletine sahip olmak istedikleri yönünde talepte bulundular ve bunun üzerine tüccarın adaletsiz alım satım yapıp yapmadığını bilmek adına [bunu] onlara verdik. Ve şayet onlar tartılarında bir şey eksiltirlerse ve bir şeyin yerine başka bir şey koyarlarsa [o zaman] benim buyruklarım her şeyin yeniden düzenleneceği ve sağlam bir adalete sahip olacağı şekilde olacaktır. Meclisin üstünlüğünü kabul eden ve bir aşırılığı gözlemleyen herkes malların ellerinde çok düşük fiyata tutulmasından ve adaletin olduğu zamandaki gibi uzlaşılabilir yapmamalarından yakındılar. Ve biz onların şikâyetlerini işittik ve herkes fiyatları, değeri ne kadar olursa olsun bizim kabul ettiğimiz şekilde kabul etmek ve hiçbir şey azaltmamak durumundadır şeklinde hüküm verdik. Meclisimizin kabul etmek durumunda olduğu bütün malları kabul etmeden tüccarlar kendileri yapamayacaklarını beyan ettikleri takdirde [bir] değerlendirme yapmak durumundadırlar ve [onlar] memnuniyet duyarak adil olan [değeri] biçsinler. Ve şayet *balyoslarımız*⁵ tüccarlarla herhangi bir şey değiş tokuş etmek isterlerse [bunun] tüccarın rızası ile olması gerekmektedir. Tüccarlar öncesi ve sonrası için hiçbir sebeple çekince duymasınlar diye *balyoslarım*da hükümlerim mevcuttur. *Balyoslar* tüccarların rızası olmadığı takdirde [onları] zapt edip böyle bir değiş tokuş yapmamak durumundadırlar. Kendisine yapılan yanlışlıkla ilgili meclise onları şikâyet edemesinler diye [tüccarların] sebeplerinin geçersiz olduğunu söyleyemezler ve bu anlaşmadan doğan zarardan yakınamazlar ve kendilerini [yaşanacak] huzursuzluktan ayrı tutamazlar. Ve benim buyruğum öyle adil ve güçlüdür ki onlar geçmişte, şu an ve gelecekte [onu] büyük bir adaletle devam ettirmek durumundadırlar. Ve bizden gemilerinin karaya çıkması yönünde bir talepte bulundular ve ne gerektiğini divana sorduk ve divanın ilan ettiği üzere herhangi bir gemi karaya çıkarken

lib. II ad traendum navis, et lib. II ad varandum, . et lib. III per timones. Audivimus preces eorum et omnia dimisimus eis, propter quod nos sciebamus quod agrius esset, propter alia expensa quod faciebant; et ista dona non dedimus alia gente nisi eis. Et fecerunt clamorem de merces eorum quod mercatores emebant ab illi, quod ante videbant et portabant ad domos eorum, et postea reducebant, aliquando faciebant ut damnum haberet, aliquando ut merces eorum minuassent de pretio, ista faciunt post habent guardata et viduta; et sic faciunt iste biscosse. Quando nos audivimus eorum clamorem, et nos fecimus precepta ad baiuli nostri, ut merces mercatoribus vendidisset, alialis (sic) hominibus et ad talis hominibus ut tortum non haberet; et fecimus tali precepto ad illi qui tenet nostram legem ut Christianus et Saracenus in unum modum maneret in iusticiam, sic Christianus quomodo Saracenus. Et fecerunt clamorem de naves eorum circare per circatores et per servientes, quod querebant tali costumi quod non solebant essere, et duana non se meliorabat tantum quantum se peiorabat per istos homines mercatores. Fecimus precepta ad mustellis et ad latestimonia et ad lumeru et al liarcariu et ad lunadaru et ad luamere ut illi non essent consentientes ut nullus christianus tortum patiat, sicut illi potestatem habebunt, et curia nostra blasimata non fiet, et mercatores non se expavescant propter mali costumi. Et fecerunt nobis preces ut qualiscumque homo de eorum gente in terra nostra obiisset in toto nostro regno, et lassasset aliquam pecuniam aut merces, ut sotii eorum aprehenderet, et ad parentes eorum deferret omnia in terra eorum; et illi qui aprehendunt causa illa debet scribere litteras, et facere securitatem ut daret omnia ad parentes eorum. Omnia hec concedimus eis, quia lex nostra sic precepit et iustitia est ut ita fiet. Et fecerunt nobis preces de nostro storio, que per mare que solebat facere eis contraria, et contrariabat iter eorum et preliabant eos. Audivimus preces eorum, et fecimus precepta comitibus nostris et admirator galearum, ut ad naves eorum unqu-am arma levasset, nec contraria eis fecisset, sed salvasset et custodissent melius quam possent. Et fecerunt nobis preces de auro et argento, quod referunt in terra nostra tota, ut non dedissent eos derictum ad intrandum, sed postquam emunt merces eorum ad exiendum, dedissent derictum, sicut consuetudo est. Ubi nos audivimus tota eorum preces, et cognovimus quod illi volebant habere amorem nostrum, et volebant nobis dare amorem eorum et obedire nostra precepta, sic dimissimus eis omne malum et omnem discordiam quod ab antea fuit.

II lira ve denize açılırken II lira ve dümen başına III lira ödemek durumundadır. Onların taleplerine kulak verdik ve zalimin kim olduğunu bildiğimizden ve yaptıkları diğer masraflar dolayısıyla onlara her şeyi serbest bıraktık ve bu verilenleri onlardan başka bir topluluğa vermedik. Ve tüccarların onlardan aldıkları malların fiyatlarından yakındılar. Ve bazen [mala] zarar verdiklerinden bazen de fiyatı düşsün diye [malları] önce görüp eve götürüyorlardı; ardından geri getiriyorlardı. Bunları yapanların ardında tıpkı o kişi ayıplanacak bir şey yapmış gibi denetleme ve izleme olacaktır. Onların şikâyetlerini duyduğumuz zaman malları tüccarlara satsın diye ve bu türden insanlar zarar başka insanlardan gelen zarara uğramasınlar diye *balyosumuza* hükümler verdik. Ve kanunumuzu gözetenlere Hıristiyan neyse Sarazen de oymuş gibi, Hıristiyan ve Sarazeni adalet önünde bir tutan hükümler ihdas ediyoruz. Ve gemilerin müfettişler ve görevliler tarafından teftiş edilmesinden şikâyetçi oldular. Daha önce böyle bir uygulamanın olmadığını [söyleyerek] yakınıyorlardı ve divan onları iyileştirmiyordu öyle ki bu tüccarlık yapan kişiler yararına kötüleşiyordu. Hiçbir Hristiyan'ın zarara uğramaması amacıyla, divanımız kötülenmesin ve meclisimiz suçlanmasın diye tüccarlar kötü uygulama yüzünden onlardan korkmasınlar duymasınlar diye sanki (denetim) yetkileri olacakmış gibi *Mustellus'a*⁶ ve *Iatestimonia'ya*⁷ ve *lumeru'ya*⁸ ve *liarcarius'a*⁹ ve *lunadarus'a*¹⁰ *luameris'e*¹¹ hükümler ihdas ettik. Ve bizden, şayet onlardan birisi ölürse veya bayılırsa herhangi bir para veya mala kendi vatandaşına aitmiş gibi el konmasını ve mala el koyanların kayıt tutmak zorunda olmalarını ve her şeyin, ailelerine veril[ebil]sin diye güvenliğini tesis etmelerini talep ettiler. Kanunumuz yol gösterecek ve adaletli olsun diye bütün bunları onlara veriyoruz. Bizden talepte bulundular; çünkü denizden gelirken onlara karşı çıkılıyordu ve seyirlerine karşıt davranılıyordu ve onları çatışmaya tabi tutuyorlardı. Onların taleplerini işittik ve idarecilerimize ve kadirga kaptanına onların gemilerine hiçbir zaman silah kalkmasın ve onlara karşı [silah] doğrultulmasın ve onları koruyup ellerinden gelenin daha iyisini yaparak gözetinsinler diye hükümler ihdas ettik. [Topraklarımıza] girerken vergi vermeyip adet olduğu üzere çıkarken vergi ödeyecekleri [şekilde] topraklarımızın tamamından çıkan altın ve gümüşten talep ettiler. Onların bütün taleplerini dinledik ve onların bizim dostluğumuza sahip olmak ve bize kendi dostluklarını sunmak ve bütün hükümlerimize uymak istediklerini biliyoruz ve dolayısıyla eskiden mevcut olan bütün kötülükleri ve bütün anlaşmazlıkları ortadan kaldırdık.

Et sic feci preceptum per totam nostram terram et ad omnes nostri baiuli, ut ubi illi vidissent nostras litteras vel audissent, bene et optime osservassent; et si quis prevaricasset aliquid, persona et res eorum ad mercedem curie fuisset. Ubi hec omnia fuit, illi promiserunt et conventionem fecerunt, ut fideliter et diligenter totum nostrum regnum et salvare per mare et per terram et palam et secretum, et non debet adiuvari nullus hominem contra nostrum regnum, nec civitas, nec castellum, nec in Orientem nec in Occidentem damnum facere. Et non debet menare nec portare, nec per mare nec per terram, nullum hominem ad nostrum regnum damnum habere; et non debet venire cum nullum hominem propter nostram terram damnum habere et sedium facere ; et non debet nocere nullum mercatorem saracenum, nec tradere, nec gannare, nec de pecunia ; et si nullus saracenus cum illis processerit, debet guardare et salvare sicut persone eorum; et non debet liberare eos ad nullum malum hominem. Et habemus in convento ut ducerent in nostro regno quicquid necessarium, idest arme et ferru et ligna et pice, et omnes res quod in eorum terra est, per merces quod solunt ducere in terra nostra. Et in tali modo positum et stabilitum est conventum nostrum illis et illorum convenctum nobis, ideo ut fuissent totum completum amorem nostrum et pacem inter nobis et illis. Et si illi fallunt de isto convento, aut de parte conventi illi fallunt, et de sacramento fallunt obi illi credunt, et isto stabilimento habeant disfacto, et isto pacto, perdunt fidem et lieltatem. Ubi isti conventi fuerint stabiliti, fuerunt lecti ante messatico. Et bene intellexit et placuit et levavit guarantes quia placuit eis, et portavit secum contraliteram scripta, et aduxit guarentitia ab archiepiscopo et a presbitero quia placuit eis. Et venit ista guarentitia in Babillonia quindecim dies de mense qui vocatur saracenile Safar (25 settembre 1173). Et de hoc fuit testes Marcus patriarcha de Alexandria et de Babillonia et de Nubia et de Saba, et Michael episcopo della Barbacana, et Homodei presbiter priori de Cairo ; et scripsit litteras Bulcaria filius presbiter Homodei.

Ve hüküm[leri] bütün topraklarımız boyunca ve bütün *balyoslarımız* huzurunda yaptık ki onlar yazdıklarımızı görüp işitsinler; güzel ve iyi şekilde gözet-sinler ve şayet biri herhangi birini yalancı şahit yaparsa; bu kişiler ve malları zarara uğratılsın. Bütün bunlar mevcut olduğunda; onlar bütün krallığımızı sadakatle ve özenle; gerek karadan gerekse denizden; gerek alenen gerekse gizlice korumaya; krallığımıza karşı olan hiç kimseye ne bir halka ne de bir kaleye yardım etmemeye; Doğu'da ve Batı'da hükümdarlığımızı zarara uğratmamaya söz verdiler ve anlaşma yaptılar. Ve hükümdarlığımıza zarar verecek hiç kimseye öncülük etmemek, karadan veya deniz yoluyla [onların] taşımacılığını yapmamak durumundadırlar ve bizim hükümdarlığımıza zarar veren biri ile topraklarımıza gelip kalamazlar ve hiçbir Sarazen tüccara ne ticaret yolu ile ne aldatarak ne de parayla zarar verebilirler ve şayet bir Sarazen onlarla birlikte gitmek istemezse [onu] tıpkı kendi vatandaşlarıymış gibi koruyacak ve kurtaracaklardır ve onları hiçbir kötü kişiye bırakmamak durumundadırlar. Ve anlaşmada belirttiğimiz üzere silah, demir, kereste ve zift gibi ihtiyaç duyduğumuz ve onların topraklarında var olan her şeyi daha önce getirdikleri gibi hükümdarlığımıza getirsinler. Ve bu şekilde bizim anlaşmamız onlara, onların anlaşması da bize sunuldu ve sağlam kılındı; öyle ki bizler ve onlar arasında tam bir barış ve dostluk anlaşması mevcut oldu. Ve şayet onlar bu anlaşmayı veya bu anlaşmanın bir kısmını yerine getiremezler ve verecekleri teminatı ödemezlerse bu anlaşmanın sağlamlığı zarar görür ve bu anlaşma ile güveni ve sadakati kaybederler. İşbu maddeler sağlam kılındığı zaman elçinin huzurunda okundu. Ve elçi [bunları] iyi anladı ve beğendi ve hoşuna gidenleri yüceltti ve yanında [önceden mevcut olan] fesih metnini getirdi ve başpiskopostan ve piskopostan onların memnun kaldığına¹² [dair] teminatlar getirdi. Ve bu teminatlarla Sarazenlerin Safer olarak adlandırdıkları ayın 15. Günü (25 Eylül 1173) Babillonia'ya (Fustat/Kahire) geldi. Ve buna ilişkin olarak Alexandria (İskenderiye), Babillonia (Babil), Nubia (Nübye) ve Saba (Sebe) Patriği Marcus¹³ ve Barbacana Piskoposu Michael ve eski Kahire Papazı Homodei¹⁴ tanıklık ettiler ve papaz Homodei'nin oğlu Bulcaria¹⁵ metni kaleme aldı.

Notlar

- ¹ Komün bu tarihi ikinci 1173 sayar. H. 569 yılı 12 Ağustos 1173'ten 1 Ağustos 1174'e kadar sürmektedir; Amari 1863; 459. Dolayısıyla Şubat 1173 – Temmuz 1173 Birinci 1173 sayılırken; Ağustos 1173-Ocak 1174 İkinci 1173 olarak ifade edilmektedir.
- ² Gümrük işlerinin görüldüğü divan. Pazar yeri işlevine de sahiptir.
- ³ Libbra, libbre, livre: Bir İtalyan ağırlık ölçüsü birimi. Yaklaşık 450 grama tekabül etmektedir.
- ⁴ Arapça funduk (فندق) kelimesi (fondaco, fundicum) Doğu'da masrafları devlete ait olmak üzere gezginlerin kullanımına sunmak amacıyla inşa edilen yapıları ifade ederdi. Tüccarlar burada konaklayabilir; mallarını satabilir ve iş görüşmeleri yapabilirlerdi. Heyd, 1886, II, 430, n. 7. Modern Arapçada otel anlamında kullanılmaktadır.
- ⁵ Latince *baiulus*'tan gelen elçi, aracı, temsilci anlamındaki kelime. Latin Şehir Devletlerinin kolonilerinin başında bulunan kişiyi ifade etmek için kullanılırdı.
- ⁶ T harfinin c olarak düzeltilmesi ve çift l harfinin d'ye çevrilmesi Mısır'daki resmi bir görevliye işaret eden *moscedd* veya *moscidd* kelimelerini barındıran Sicilya lehçesinde sık karşılaşılan bir müstensih hatası olabilir. Bk. Prima Serie, diploma XL, not ccc, s. 441; Amari 1863; 459.
- ⁷ Dragoman, tercüman kastediliyor olabilir.
- ⁸ Emir, Amari 1863, 459.
- ⁹ Kadı?, Amari 1863, 459.
- ¹⁰ *Nâzır*, müfettiş. Bk. Prima Serie, diploma XL, not *ggg*, s. 441, Amari 1863; 459.
- ¹¹ *Amil*? Yönetici veya vali. Amari 1863; 459.
- ¹² M. de Sacy tarafından yayınlanan, *Notices et extraits*, tom. XI, s. 41 vdd, 1290 yılında Mısır Sultanı Kalavun ile Ceneviz Cumhuriyeti arasında yapılan 1290 tarihli anlaşmada Kahire patriği tıpkı burada olduğu gibi Hristiyan elçinin yeminini tasdik etmektedir, Amari 1863; 459.
- ¹³ Zara'a oğlu Marco 1164 – 1188 yılları arasında Kahire'nin Yakubî Patriği olarak görev yapmıştır. Bk. Le Quien, *Oriens christianus*, tom. II, s. 487. İskenderiye yargı yetkisi alanı burada Sebe olarak anılan Nübye ve Yemen'e kadar uzanıyordu; Amari 1863, 459.
- ¹⁴ Abdullah?. A. T. Özcan'a isme dikkatimi çektiğinden dolayı teşekkür ederim.
- ¹⁵ Ebu'l-Hayr, Mısır Hristiyanları (Kıptîler) tarafından kullanılan bir isimdir; Amari 1863, 459.

BİBLİYOGRAFYA

- Amari 1863 M. Amari, *I diplomi arabi del r. Archivio fiorentino: testo originale*, Firenze, 1863.
- Coureas 2005 N. Coureas, "Economy". Eds. A. Nicolaou-Konnari – C. Schabel, *Cyprus: Society and Culture 1191-1374*. Leiden (2005) 103-156.
- Heyd 1886 W. Heyd, *Histoire du Commerce*, tome. II, Leipzig, 1886.
- Heyd 2000 W. Heyd, *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*. Çev. E. Z. Karal, Ankara 2000.
- İbn Şeddâd *Nevadir* (Bahâeddin İbn Şeddâd, *En- Nevadir'üs- Sultaniyye ve El- Mahasinü'l Yusüfiyye*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Bahaaddin bin- Şeddad, Selahaddin-i Eyyûbî: En- Nevadir'üs-Sultaniyye ve El- Mahasinü'l Yusüfiyye, Çev. M. S. Bilge, Diyarbakır 2015.
- İmâdüddin el- İsfahânî *fethü'l kussî* (= İmâdüddin el- İsfahânî, el- Fethü'l Kussî fi'l- Fethü'l Kudsî)
Kullanılan Çeviri: 'Imad ad- Din al- Isfahani, *Conquête de la Syrie et de la Palestine par Saladin*, Trans. Henri Massé, Paris, 1972
- Lyons-Jackson 1997 M. C. Lyons- D. EP. Jackson, *Saladin The Politics of the Holy War*, Cambridge 1997.
- Şakiroğlu 1989 M. H. Şakiroğlu, "Amari, Michele". *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 2 (1989), 559-560.
- Şeşen 1992 R. Şeşen, "Selâhaddin-i Eyyûbî", *İslâm Ansiklopedisi*, cilt. 6, İstanbul, *Türk Diyanet Vakfı* (1992) 337-340.